УДК 94(477)
ББК 63.3 (4 УКР)
Г-35
№ держреєстрації 0122U002544

Міністерство освіти і науки України
Науково-дослідний інститут
українознавства
(НДІУ)
01135, м. Київ, вул. Ісаакяна, 18;
тел. 236-01-28, факс 236-95-89; E-mail:ndiukr@gmail.com

ЗАТВЕРДЖУЮ
В.о. директора Науково-дослідного інституту українознавства

_____
к.філос.н. В. Г. Чернець

«___»_____2022 р.

ЗВІТ
ПРО НАУКОВО-ДОСЛІДНУ РОБОТУ

Геополітична суб'єктність України в умовах глобальних викликів

проміжний за 2023 рр.

Науковий керівник НДР
Кандидатка соціологічних наук,
завідувачка відділу філософії й геополітики **К. В. Настояща**

2023 р.

Результати роботи розглянуті Вченою радою НДІУ,
Протокол № 1 від 19 січня 2023 р.

СПИСОК АВТОРІВ

Завідувачка відділу філософії й геополітики НДІУ	12.01.2023	**К. В. Настояща** (С.1-15)
Старший науковий співробітник відділу філософії і геополітики, доктор політичних наук	10.01.2023	**Л.В. Чупрій** (С. 4-8, С.10-15)
Старший науковий співробітник відділу філософії і геополітики, доктор наук з державного управління	09.01.2023	**Р.Р. Марутян** (С. 15-23)
Старший науковий співробітник відділу філософії і геополітики, кандидат наук з філософії	09.01.2023	**Г.М. Грабовська (**С. 23-30)

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ПЕРЕЛІК ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДОСЛІДЖЕННЯ

Наукові видання:

Розділи у колективних зарубіжних монографіях:

1. IM Hrabovska, TM Talko. The influence of religious fundamentalism on the formation of the image of the aggressor in the consciousness of modern ukrainian students. *The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects*: Scientific monograph. Riga, Latvia: "Baltija Publishing", 2022. P. 1350-1357.

2. Leonid Chuprii, Den Sik Kan. Denuclearization of the korean peninsula as a geopolitical factor in the development of international tourism in the context of globalization. *Modern tourism: global challenges and civilizing values.* Publishing House of University of Technology, Katowice, 2022. C. 49-71.

Розділи у колективних українських монографіях:

1. Марутян Р. Стратегічні комунікації як складова політики забезпечення національної безпеки України. *Актуальні проблеми забезпечення національної безпеки, оборони та розвідки: зарубіжний та вітчизняний досвід*: монографія. Київ: Видавництво Ліра-К., 2022, 408 с.

2. Марутян Р. Наукова дипломатія та зовнішня політика: протидія глобальним викликам та загрозам. *Глобалізаційні виклики: урядування майбутнього*: монографія /авт. кол. Л.Г.Комаха, І.В.Алєксєєнко, В.А. Гошовська та ін.: за заг. ред. Л.Г.Комахи, І.В.Алєксєєнко. К.: ВПЦ «Київський університет», 2022. 976 с.

Наукові статті:

Scopus:

1. **Rena Marutian**, Oleksii Poltorakov, John Callahan, "The Tanks of Post-truth:" Post-truth Hybrid Warfare Operations //Studia Politica. Romanian Political Science Review, vol. XXI, no. 1, 2021. pp.101-120. https://www.studiapolitica.eu/

2. **Chuprii, L.V.,** Kan, D.S., Vasylchuk, V.M., Uriadova, V.D., Shepelska, I (2022). Regional political leadership in a sociological context: image, pr and media communications Journal of Community Positive Practicesthis 22 (SpecialIssue), 18–32., URL:https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57215844741

Web of Science:

1. Lyudmila Afanasieva, Iryna Bukrieieva, Natalia hlebova, Lyudmila Glyns'ka, **Iryna Grabovska**. The context of Pablic Administration of Intercultural Diversity. *Revista Cuestiones Políticas*. Volumen 40. #73. 2022. C. 274-291. https://produccioncientificaluz.org/index.php/cuestiones/article/view/38397/42581

2. Rena Marutyan, Andriy Datsyuk,Yuriy Melnyk. Ukraine's national security political and legal support under democratic transition conditions. //AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research volume 11, Issue 01.NO.: 11/01. pp. 187- 192. DOI (& full text) | .pdf: www.doi.org/10.33543/1101

3.**Marutian, R. Nastoiashcha, K**., Datsiuk, A., (2022). Trend of self-organization of the population in conditions of conflictogenic transformations of the world political system: challenges and prospects. AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research, 12/01-XXV, 224-227. Available at: http://www.magnanimitas.cz/ADALTA/120125/papers/A_40.pdf

4. **Nastoiashcha, K**., Khitrova T., Suharevska H, Pogrebnaya V, The role and functions of the mass media in the political socialisation of the actor. RAD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research, 12/01-XXVII 26 -28http://www.magnanimitas.cz/ADALTA/120127/papers/A_06.pdf

У фахових журналах категорії Б:

1. **Грабовська Ірина.** Ідеї справедливості у філософії Григорія Сковороди в контексті західної філософської традиції трактування поняття справедливості (до 300-річчя філософа). *Українознавство*, №2(83), 2022. С. 26-32.

2. **Ірина Грабовська**. Жіноче «обличчя» війни України проти російського агресора. У*країнознавчий альманах*, №30, 2022. С. 29-35.

3. **Ірина Грабовська**, **Катерина Настояща,** Тетяна Талько. Роль україноцентричних еліт в контексті філософії суб'єктності України (300-річчю від дня народження Григорія Сковороди присвячується). У*країнознавчий альманах*, №31, 2022. С.72-81.

4. **Марутян Р.** Інтелектуально-кадрове лідерство у сфері національної безпеки: порівняльний аналіз американської та російської моделей аналітичних центрів. *Інвестиції: практика та досвід* № 23/202. С.88-94

5. **Марутян Р.** Аналіз чинних стратегічних нормативно-правових документів у сфері забезпечення зовнішньоекономічної безпеки України. *Наукові перспективи.* №9(27). 2022. С.148-155.

6. **Чупрій Л.В.** Євроінтеграційні та євроатлантичні перспективи України в світлі сучасних геополітичних викликів. *Регіональні студії.* №28. 2022. С. 119-123.

7. **Чупрій Л.В.** Посилення геополітичного потенціалу Китаю в умовах сучасних викликів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Філософія.* № 1(6), 2022. С. 51-58.

8. **Чупрій Л.В.** Громадянський діалог як необхідна умова розвитку сфери національно-патріотичного виховання в Україні в умовах сучасної геополітичної ситуації. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти,* (9), 2022, с. 237–254.

9. **Чупрій Л. В.** Геополітична роль Китаю в сучасному глобалізованому світі. *Українознавство,* №2, 2022, С. 335-244.

<u>Матеріали конференцій:</u>

1. **Грабовська І.М**. Сучасне вітчизняне та закордонне українознавство в реаліях війни путінської неоімперії проти України. *Україна в контексті соціогуманітарних викликів сучасності: історичний досвід та перспективи. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнародною участю).* 17 травня 2022 року. Переяслав, 2022. 160 с. С.72-74.

2. **Марутян Р.** Критична культурна інфраструктура України: правова інституціоналізація. *Глобалізаційні виклики: урядування майбутнього: матеріали міжнар. наук.- практ. конф*. (Київ, 7–8 черв. 2022 р.) / за заг. ред. Л. Г. Комахи. Київ: ННІ ПУДС КНУ імені Тараса Шевченка, 2022. С.225-227.

3. **Марутян Р.** Евфемізми російсько-української війни як інструмент смислової війни. *Виклики і загрози дестабілізації суспільно-політичної системи України: матеріали науково-практичного семінару* (Київ, 11 травня 2022 р.) К / за ред. Г. П. Ситника, Л. М. Шипілової. – Київ : Навч.-наук. ін-т публ. упр. та держ. служби Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка, 2022. С.26-31.

4. **Чупрій Л.В.** Історична пам'ять у контексті протидії дестабілізації суспільно-політичної системи України. *Збірник матеріалів науково-практичного семінару «Виклики і загрози дестабілізації суспільно-політичної системи України»* (Київ, 11 травня 2022 р.) . С. 20-26

5. **Чупрій Л.В.** Геополітична доктрина США в умовах глобалізації. *Збірник тез учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції «Україна і світ: соціально-гуманітарні виміри безпеки та співпраці»* Державний податковий університет (23. 10. 2022). С. 23-29.

РЕФЕРАТ

Звіт про НДР: 30 с.

Об’єкт дослідження – геополітична суб’єктність України.

Предмет дослідження – особливості та механізми формування геополітичної суб’єктності України в умовах глобальних викликів, зокрема в умовах гібридної війни з Російською Федерацією.

Мета роботи: визначити ключові драйвери і бар’єри, що впливають на посилення геополітичної суб’єктності України.

Методи дослідження.

Найважливішими правилами (підходами, принципами) проведення наукових досліджень з даної НДР є принципи історизму, системності, об’єктивності, всебічності, наступності, традиційний реалістичний підхід тощо.

Зокрема, застосування принципу історизму передбачає аналіз емпіричного матеріалу в логічній і хронологічній послідовності за обов’язкового врахування взаємозв’язку та взаємозумовленості його складових; системності – взаємне узгодження усіх напрямків розглядання об'єкту, а також усунення протиріч між ними та забезпечує цілісність дослідження; об’єктивності – орієнтує на соціально-політичну неупередженість під час дослідження та передбачає всебічний аналіз фактів, процесів і явищ та трактування без будь-якого спотворення історичних реалій. Правило наступності або спадкоємності наукового пізнання дає змогу застерігати дослідників не лише від суб’єктивізму, а й від однобічності. Комплексне використання даних принципів дасть можливість досягти мети і виконати всі поставлені завдання..

Методологічну основу дослідження складуть загальнонаукові методи (аналізу, синтезу, логічний, системний, абстрагування тощо) із залученням методів дедукції, індукції, проблемної хронологізації та персоналізації, наукової евристики, класифікації і критики джерел, конкретно-пошукового, історико-структурного, проблемно-хронологічного, актуалізації, порівняльно-історичного, ретроспективного, що дасть можливість створити репрезентативний, достовірний джерельний комплекс дослідження, висвітлити форми, механізми формування геополітичної суб’єктності тощо.

Одним із засадничих характеристик стану сучасної геополітики є традиційний реалістичний підхід який акцентує увагу насамперед на захисті національних інтересів держави. В рамках цього підходу увага акцентується на тому, що держави переважно є центральними акторами в міжнародній політиці, аніж окремі особи або міжнародні організації. Дослідженню даного підходу присвячені чисельні наукові розвідки англосаксонських аналітиків, в яких аналізується теоретична спадщина «батька» класичного реалізму Г. Моргентау предметом яких залишаються проблеми моделювання і прогнозування новітніх міжнародних відносин, їх об’єктів і суб’єктів у контексті глобалізації. Слід зазначити, що останнім часом відбувалися наукові дебати між прибічниками

традиціоналізму і модернізму щодо сутності міжнародних відносин. Парадигми модернізму синтезують різні сфери досліджень: різновиди системного підходу і моделювання; аналіз поводження міжнародних акторів на підставі психологічного аналізу перцепції міжнародного становища; процесу прийняття глобальних зовнішньополітичних рішень; соціальна комунікація та її імплементація в теорію міжнародних відносин; зосередженість на конфліктології і глобалізмі; імплементація теорії ігор у дослідженні поведінки міжнародних суб'єктів. Різноманітність модернізму сприяла запровадженню нових наукових методів і оригінальних результатів дослідження, які набули подальшого теоретичного обґрунтування. В рамках модерністської парадигми створюється функціональний підхід. Грунтуючись на імперативах функціоналізму, теоретики неофункціоналізму досліджували ненасильницькі засоби та механізми створення глобальних політичних утворень (соціально-політичних об'єднань), які свідомо дотримуються принципу невикористання сили на міжнародній арені між усіма суб'єктами. В сучасних умовах більшість міжнародних акторів намагаються вирішувати певні проблеми переважно ненасильницькими методами. Проте якщо якийсь актор міжнародної політики віддає перевагу силовим жорстким методам, як це робить Російська Федерація то інші країни також змушені посилювати свій силовий потенціал і посилювати насамперед економічний тиск на країну порушника. Так за анексію Криму і захоплення частини територій Донбасу, проти Російської Федерації були застосовані економічні санкції. Відтак в умовах посилення сучасних викликів і з метою формування геополітичної суб'єктності ми будемо поєднувати реалістичний та функціональний методи.

Новизна

У межах проєкту вперше буде запропонована оцінка особливостей становлення геополітичної суб'єктності України в умовах сучасних глобальних викликів і трансформації світової політичної системи. Також з'ясовуються основні драйвери і бар'єри формування геополітичної суб'єктності України на даному етапі. Зокрема в якості зовнішніх чинників аналізуються такі: перерозподіл сфер впливу світових політичних гравців (США, Євросоюзу, Китаю, Росії); трансформація світової політичної системи, де все більшу роль починають відігравати не національні держави, а наднаціональні утворення, транснаціональні компанії; посилення впливу глобалізаційних трендів і відповідних ним амбівалентних тенденцій на політичну систему, що діалектично пов'язано з зростанням ролі регіональних центрів; розвитком інформаційних та інших новітніх гібридних технологій, гіпермобільністю тощо. Серед внутрішніх чинників системно досліджені: слабка медійна і інформаційна присутність України у світі; слабка сформованість правових інструментів державного регулювання; недостатній економічний потенціал країни, відсутність системної модернізації більшості сфер суспільного життя, залежність від експорту, сировинна спрямованість української економіки, переважання екстенсивних технологій над інтенсивними; слабкій розвиток громадянського суспільства, соціальної згуртованості і соціальної інклюзії, проблема трансформації постколоніального пострадянського менталітету українського суспільства,

специфіка колективних травм історичного минулого, тотальна недовіра до державних інституцій, інфоотруєння і низька медіа гігієна населення, олігархізація правлячих еліт, декларативність артикуляції національної ідеї правлячими елітами як консолідуючого чинника, відсутність системної ідеологічної стратегії розвитку держави.

Ступінь впровадження. У 2022 р. результати НДР висвітлено у 2-х розділах у колективних зарубіжних монографіях, 2 розділах у колективних українських монографіях, 9 наукових статтях у фахових виданнях України «категорії Б», 5 статтях у матеріалах та збірниках конференцій, у 9 доповідях на наукових заходах. Опубліковано 17 публікацій у ЗМІ, прочитано 3 лекції-тренінги.

Рекомендації щодо використання результатів роботи.

Дослідження може мати практичне значення, по-перше, для поглиблення і вдосконалення змісту програм з підготовки фахівців політологічного, соціально-гуманітарного та міжнародного профілю; по-друге, для поглиблення змісту програм політологічних та загально-філософських курсів університетської освіти, для збагачення загально-гуманітарної, політологічної підготовки фахівців соціально-гуманітарного профілю в ВНЗ України та в спеціалізованих гуманітарних класах нової української школи.

Галузь застосування. Наука, політика, державотворення.

Ключові слова і поняття.Україна, геополітика, суб’єктність, виклики, гібридна війна, глобалізація.

ЗМІСТ

Перелік умовних позначень, символів, одиниць, скорочень і термінів 9

Вступ..... 10–11

1. Суть звіту з НДР **«Геополітична суб'єктність України в умовах глобальних викликів»** 12–13
2. Науковий результат 14
3. Основні тези наукових публікацій 14–28

Висновки 29

Рекомендації ……..... 30

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ

МОНУ – Міністерство освіти і науки України

НДІУ – Науково-дослідний інститут українознавства

НДР – науково-дослідна робота

ВНЗ – вищий навчальний заклад

ЗМІ – засоби масової інформації

РФ – Російська Федерація

США – Сполучені Штати Америки

КНР – Китайська Народна Республіка

КНДР – Корейська Народно-Демократична Республіка

ЄС – Європейський Союз

ЗМІ – засоби масової інформації

ін. – інші

м. – місто

р. – рік

рр. – роки

ст. – століття

ВСТУП

В складних геополітичних умовах, в умовах світу, який постійно змінюється, Україна все більше стає об'єктом геополітичних ігор. Внаслідок слабкості своєї політичної еліти, яка не має стратегічного мислення і відсутності позитивного зовнішньополітичного іміджу, коли наша держава здебільшого класифікується я як слаборозвинена корупційна країна, ми довгий час втрачали свою геополітичну суб'єктність. І лише внаслідок двох революцій і агресії Російської Федерації європейська та євроатлантичні орієнтації були прописані в Конституції України і Стратегії національної безпеки. В стратегії національної безпеки України «Безпека людини- безпека країни» (прийнятої Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020) відзначається, що ключовими завданнями української держави на сучасному етапі є: відстоювання незалежності і державного суверенітету; відновлення територіальної цілісності у межах міжнародно визнаного державного кордону України; визначення чітких зовнішньополітичних орієнтацій України насамперед на країни Євросоюзу та входження її в перспективі до блоку НАТО. В цьому сенсі, актуальність зумовлена насамперед відсутністю науково обґрунтованого дослідження факторів – бар'єрів зміцнення геополітичної суб'єктності України в умовах сучасних викликів. Важливим є вивчення як внутрішніх так і зовнішніх факторів, які є бар'єрами для зміцнення геополітичної суб'єктності. Так, аналізуючи внутрішні фактори варто зазначити, що сьогодні Україна залишається найбіднішою країною Європи,. економіка якої є переважно сировинною. Слабкою є система соціального захисту, судова система, як і більшість інституцій уражені корупцією, що формує в суспільстві недовіру до влади і сприяє маргіналізації, криміналізації і зубожінню населення на тлі тотальної медіанеграмотності. Ці чинники в свою чергу детермінують слабкий рівень консолідації суспільства, низькі фактори соціальної згуртованості, інклюзії і толерантності у суспільстві. Окремою проблемою є тривала фруструюча і створююча соціально-психологічний дискомфорт трансформація пострадянського менталітету частини населення країни, що потребує суспільної роботи над колективними травмами спільного радянського минулого. Проблемою є і вкрай низький рівень інформаційної гігієни і медіа грамотності населення, що на тлі тотальної недовіри до державних інституцій сприяє появі нових форм девіацій і асоціальної поведінки (протести антивакцинаторів), що також підриває імідж країни в очах цивілізованого світу. Тільки при системному реформуванні більшості галузей суспільного життя, формуванні критичного мислення населення і поверненні довіри до влади, в нас можуть бути створені умови і для внутрішнього економічного зростання і для залучення зовнішніх інвестицій і відповідно також для зміцнення геополітичної суб'єктності. Окремої уваги потребує дослідження впливу глобальних трендів цивілізаційного розвитку як тотальних системних тенденцій, які пронизують усі соціальні системи сучасного людства, на становлення української суб'єктності. Головні з цих трендів є: віртуалізація, гібридизація культур, індивідуалізація і гіпер мобільність. Спеціалісти різних галузей науки сперечаються з приводу

плюсів і мінусів, які з собою несе глобалізація, проте мають спільну позицію в одному – прояви цього процесу мають місце в усіх сферах суспільного життя, і зміни неминучі. Мова йде про сукупність всепронизуючих інновацій, тотальну уніфікацію стирання культурних кордонів, що не може не впливати на культурну традицію, і не може не трансформувати алгоритми формування геополітичної суб'єктності. Якщо тренд – це система цілеспрямованих, послідовних змін як сукупність тенденцій, то в даній оптиці його можна розглядати як незаперечний фактор зміни, який постійно тисне, каталізатор трансформації суспільного життя. Тренди в свою чергу породжують амбівалентні тенденції. Так індивідуалізація, як глобальний тренд, породжує цілий спектр тенденцій. Йдеться про такі тенденції, як відчуження, атомізація, синглізація тощо. Аналіз атрибутивних характеристик культурної гібридизації дає підстави стверджувати, що саме вона є визначальним фактором виникнення нових ціннісних орієнтирів і різноманітних форм культурних процесів, культура вже не прив'язана до конкретного місця, та, водночас, у кожному конкретному місці культура вже не є певною цілісністю. Віртуалізація як глобальний тренд детермінувала собою цілу низку тенденцій і явищ різного масштабу в різних сферах життя, найпоширеніші з них: технологізація, роботизація, кіберкультура, кібербулінг, кліпове мислення, ідеологія трансгуманізму тощо. Основний вектор впливу віртуалізації – це зміна традиційних, матричних практик, породження як їх нових форм, акцент на технологізації, знищенні кордонів приватного й публічного, прискоренні зв'язку, економії часу, технічній алгоритмізації взаємодії, а також на можливості маніпуляцій, створенні штучних ідентичностей. Мобільність же провокує ряд тенденцій і явищ, які, в свою чергу, впливають на цілий ряд глобальних практик – детериторіалізацію, дифузію ідентичностей, поширення громадянської ідентичності, створення термінальних спільностей, гіперрозвиток туристичної галузі, пожвавлення академічної мобільності тощо. Обидва вектори – ціннісно-культурний (або габітуальний) і організаційно-просторовий (або алгоритмічний) – є осями системи координат трансформації у просторі глобальних трендів. Вектори трендів як напрямки змін і відповідних тенденцій у цьому сенсі задаватимуть систему координат для модусу трансформації геополітичної суб'єктності у зовнішньому просторі**.**

СУТЬ ЗВІТУ НДР «Геополітична суб'єктність України в умовах глобальних викликів»

У досліджені висвітлюються особливості формування геополітичної суб'єктності України в умовах глобальних викликів. Досліджуються ключові чинники та механізми формування геополітичної суб'єктності. Показано взаємозв'язок геополітичної суб'єктності з національною безпекою, її значення для збереження суверенітету та територіальної цілісності держави. Вказується вплив геополітичної суб'єктності на підвищення міжнародного авторитету української держави Визначається стратегія формування геополітичної суб'єктності в умовах гібридної агресії з боку РФ. Досліджується м'яка та жорстка сили української держави в сучасних умовах. Демонструється вплив геополітичної суб'єктності на зміцнення обороноздатності та конкурентоспроможності нашої країни. Визначаються ключові глобальні тренди, які впливають на становлення геополітичної суб'єктності України.

Провідною ідеєю проєкту постає положення про важливість формування та зміцнення геополітичної суб'єктності України в умовах глобальних викликів. Довгий час Україна не мала чітко визначеної зовнішньополітичної орієнтації і намагалася лавірувати між Заходом та Росією, дотримуючись нейтрального статусу. Але в умовах трансформації сучасної світової політичної системи і посилення тиску глобальних тенденцій, збереження цього статусу без значного потенціалу «жорсткої сили» і посилення функцій національної безпеки, стає неможливим. Особливо гостро постає це питання в умовах постійної загрози нарощування російської військової і інформаційної агресії в Україні. Лише завдяки формуванню зваженої державницької стратегії, активним діям свідомого українського політикуму і активізації громадянського суспільства є змога досягнути підтримки міжнародного співтовариства чим закріпити позиціонування української держави як суб'єкта, а не об'єкта міжнародної політики.

Гіпотези, ідеї проєкту:

Протягом десятків років Україна коливалася між європейською та російською геополітичними орієнтаціями, що перетворювало нашу країну на об'єкт політичних маніпуляцій і геополітичних ігор сусідніх держав. Проте, після Помаранчевого майдану, а особливо після Євромайдану та через військову агресію РФ, інтерес до України в колах світового політикуму значно посилився. Відтак наразі актуальним є дослідження та максимальна артикуляція як в медійному просторі так і на рівні стратегії національної безпеки держави тих факторів і чинників які є драйверами зміцнення геополітичної суб'єктності країни. Саме тому гостроактуальним є ґрунтовне і системне дослідження структур тих механізмів які можуть поставати як драйверами так і бар'єрами формування вітчизняної геополітичної суб'єктності. Слід зазначити, що в якості останніх можуть поставати цілий ряд факторів, серед яких ми можемо виділити соціально-політичну ситуацію в країні, індекс соціальної згуртованості і соціальної інклюзії суспільства, ефективність і зрілість політичної еліти, корупційні явища, курс

зовнішньополітичних орієнтацій та інше. На сьогодні можна констатувати, що Україна не має потужної жорсткої сили, проте має значний потенціал м'якої сили, який ми можемо використовувати для збільшення міжнародного авторитету країни. В цьому контексті важливими є дослідження загального глобального контексту світового політичного континууму, тих транскультурних детермінант соціальних змін та технологічних засобів забезпечення формування геополітичної суб'єктності, які все більше є маркерами політичного діалогу в сучасних умовах. Йдеться про глобалізаційні тренди віртуалізації, індивідуалізації, гіпермобільності і гібридизації як нову систему координат суспільного життя в умовах толерантного взаємовизнання культур, соціального діалогу та узгодження на засадах гуманізму. Так, сьогодні у переважної більшості країн світу норми індустріального суспільства відходять на другий план, звільняючи дорогу цінності свободі вибору, захисту прав, високої якості життя, толерантності і самореалізації. Відхід від «матеріалістичних» цінностей безпеки і стабільності утворює єдиний односпрямований процес – постматеріалізацію. Поширення постматеріалістичних цінностей є широким і водночас амбівалентним процесом соціальних змін, які переформовують і політичні погляди суспільства, і релігійні орієнтації, і гендерні ролі. Зростання ролі індивіда, і соціальної інклюзії, посилення значення мережевих співтовариств і громадянської активності на тлі падіння довіри до партій, поширення популізму, гіпермобільності і проблем з неконтрольованою міграцією, створює як нові ризики для політичної суб'єктності України так і відкриває нові можливості .

Об'єкт дослідження – геополітична суб'єктність України.

Предмет дослідження – особливості та механізми формування геополітичної суб'єктності України в умовах глобальних викликів, зокрема в умовах гібридної війни з Російською Федерацією.

Завдання, на вирішення яких спрямовано проєкт:

- проаналізувати історіографічну та джерельну базу НДР, окреслити її характерні тенденції;
- визначити сутнісні риси геополітичної суб'єктності України;
- дослідити етапи становлення геополітичної суб'єктності України;
- визначити ключові фактори зовнішньої і внутрішньої політики держави, які впливають на становлення геополітичної суб'єктності України;
- визначити роль амбівалентних глобальних трендів у формуванні іміджу країни і геополітичної суб'єктності;
- виявити особливост і впливу Помаранчевої революції і революції Гідності, а також роль гібридної війни і військової агресії Росії на формування геополітичної суб'єктності, її динаміку;
- виокремити маркери м'якої та жорсткої сили української держави, їх потенціал і формат залучення до базових стратегій зміцнення геополітичної суб'єктності;
- проаналізувати перспективи і потенціал основних геополітичних парадигм, як ідеологічних концептів базових стратегій подолання російської експансії і зміцнення геополітичної суб'єктності .

Реалізація завдань роботи: Упродовж 2022 р. реалізований перший етап НДР, змістом якого були: 1) висвітлення основних підходів та ключових методів дослідження даної тематики; 2) дослідження геополітичних поглядів провідних українських діячів початку ХХ ст.

Науковий результат.

1. Проаналізовано історіографічну та джерельну базу з питань дослідження геополітичної суб'єктності України в умовах глобальних викликів в світовій і українській науковій думці, визначено теоретико-методологічні засади дослідження.
2. Започаткована розробка концептуальних напрямків аналізу тематики.
3. З'ясування сутності, форм геополітичної суб'єктності.
4. Розпочата робота над наступними індивідуальними напрямками дослідження: філософія суб'єктності держави, нації, країни; Суб'єктність країни як геополітична проблема; Цивілізаційна суб'єктність України; Реальний стан геополітичної суб'єктності сучасної України як держави і нації в умовах війни; Недосуб'єктність (потенційна суб'єктність) України та способи її подолання; Роль еліт у процесі суб'єктивації України; Перспективи України як актора світової історії ; Інформаційна безпека як частина геополітичної суб'єктності.
5. Доведено важливість європейської та євроатлантичної інтеграції для посилення геополітичної суб'єктності України.

Основні тези наукових публікацій.

1. У сучасному глобалізованому світі міжнародні відносини розширилися від традиційних питань війни та миру, якими займалися глави держав і кар'єрних дипломатів переважно на двосторонній основі, до економічних, екологічних, гуманітарних, культурних, освітніх, наукових, релігійні відносини зі створенням міжнародних організацій, які виступають платформами для узгодження інтересів різних країн. Розвиток виробництва, освіти, науки, екологічні проблеми підвищують значення міжнародних відносин, враховуючи взаємозалежність країн, неможливість розвитку без широкої міжнародної співпраці, яка потребує високого рівня толерантності та гуманізації відносин. Діалог визначається як універсальний спосіб спілкування між суб'єктами міжнародних відносин, роль якого в сучасних міжнародних відносинах значно зросла. В сучасному діалозі зростає роль особистісних, культурних та інших особливостей його учасників. Оскільки саме діалог у його різноманітних формах і проявах є універсальною формою узгодження інтересів суб'єктів різних країн, а його сфери та коло суб'єктів суттєво розширилися, розвиток цілеспрямованих форм діалогу сприятиме пошуку ефективні нормативно-правові, інституційні, комунікативні та інші форми вирішення конфліктів і узгодження інтересів, спрямовані на розвиток міжнародного співробітництва.

Прогрес до сталого розвитку світу, вирішення економічних, екологічних, конфесійних, етнічних конфліктів можливий саме через глобальний діалог на основі поваги до партнерів по діалогу, дотримання принципів толерантності і справедливості, зосереджуючись на забезпеченні прав людини та досягненні

миру. В залежності від рівня й масштабу діалогу він може бути глобальним, багатостороннім або двостороннім. Розширюється обсяг суб'єктів діалогу розширює межі самого діалогу, в сферу його застосування та урізноманітнює його форми. Діалог у міжнародних відносинах діє як форма спілкування, форма спільної діяльності, а також як процес взаємного пізнання і взаєморозуміння всіх сторін. Його застосовують у всіх формах як основу для спільної міжнародної діяльності для розвитку глобальних (наприклад, Agenda XXI) або регіональних (програма декарбонізації економіки в ЄС) або галузевих стратегій розвитку, пошуку ефективних регуляторних, інституційних, комунікаційних та інших форм узгодження інтересів і вирішення конфліктів між країнами.

Прагнення до гуманізації міжнародних відносин підвищує роль міжнародного права і діалог, під час якого розробляються правові положення та правові процедури спори вирішуються в правовому порядку. Поки що застосування сили, в тому числі військової методів, зберігається в міжнародних відносинах, але процес створення механізмів до їх подолання та запобігання законними методами триває. Розширення сфери застосування збільшується кількість суб'єктів міжнародних відносин, а відповідно і міжнародний діалог роль суб'єктивного чинника та вимоги до всіх його учасників щодо поваги до іншої сторони (сторін), толерантності та дотримання принципу рівність. Але якщо факт існування міжнародних відносин у діалогічній якості не залежить від нас, то залежить сама його якість. Це залежить, зокрема, від своєчасна організація цілеспрямованих міжнародних взаємодій, які прокладають шлях до нового, справедливого світового порядку, а також на якість суб'єктів міжнародного діалогу, що впливає на якість самого діалогу.

2. Питання геополітичного вибору було ключовим у політичних процесах та громадській думці України після здобуття нею незалежності. Основний зміст політичних дискусій, які велися в Україні протягом останніх десятиріч, найчастіше полягав у виборі між геополітичними орієнтаціями на Росію та на країни Заходу. Наявність такої суперечливої дилеми в суспільній свідомості України пояснюється низкою чинників. Серед них слід виокремити успадковану з радянських часів нерозвиненість національної ідентичності населення України. Це тривалий час заважало значній частині населення України розглядати Україну як унікальну і самодостатню політичну одиницю. З огляду на це, в Україні існує певний прошарок людей, які не мають вираженої національної ідентичності і керуються у своєму геополітичному виборі насамперед звичкою, культурною чи мовною близькістю, бажанням досягти певного рівня добробуту або ситуативним впливом груп чинників.

З іншого боку, прихильники української національної ідентичності найчастіше розглядають інтеграцію до Європи та євроатлантичну інтеграцію як єдиний варіант розвитку України, наголошуючи на належності України до європейського геополітичного простору. В Україні існує також певна кількість прихильників вибору «третього шляху», тобто тлумачення України як самодостатнього суб'єкта міжнародної політики, віддаленого і від Європи, і від Росії.

Після 2014 р., в умовах захоплення Криму та частини Донбасу РФ і особливо в умовах повномасштабної військової агресії з її боку, що розпочалася 24 лютого 2022 р., європейська та євроатлантичні орієнтації посилилися, що засвідчують дані соціологічних досліджень. Українці хочуть жити за демократичними правилами, захищаючи права і свободи людини і принципи верховенства права. Вступ до ЄС передбачає системне і комплексе реформування більшості сфер суспільного життя, що в Україні поступово й відбувається. Країни Східного партнерства й надалі будуть працювати над зміцненням верховенства права та реалізацією реформ у різних галузях суспільного життя для досягнення відповідності Копенгагенським критеріям. Геополітичні орієнтації українського населення є суперечливими, але останніми роками значно переважає тяжіння у бік європейської та євроатлантичної орієнтації. При подальшій активній роботі у цьому напрямку і за вдалої мобілізації соціальної підтримки державою її може вистачити для проведення ефективної політики щодо негайного вступу до ЄС та в перспективі до НАТО. В нинішніх умовах повномасштабної російсько-української війни Україна претендує на прискорену процедуру вступу до Європейського союзу, оскільки наша країна ціною життів найкращих своїх громадян захищає демократичні цінності, європейську та світову систему безпеки.

Ключові дослідження суспільної думки, проведені з 2014 р., фіксують низку важливих процесів. Головним з них стало практичне зникнення євразійської орієнтації та усвідомлення суспільством важливості й актуальності європейської та євроатлантичної інтеграції України Отже, геополітичні уподобання населення України мають наступні властивості: геополітичні орієнтації українського населення є суперечливими, але останніми роками значно переважає тяжіння у бік європейської та євроатлантичної орієнтації. При подальшій активній роботі у цьому напрямку і за вдалої мобілізації соціальної підтримки державою її може вистачити для проведення ефективної політики щодо негайного вступу до ЄС та в перспективі до НАТО. Здійснення геополітичного вибору населенням України перебуває під суттєвим впливом зовнішньополітичних чинників, зокрема повномасштабної агресії РФ та потужної підтримки нашої країни з боку країн Євросоюзу, США та інших демократичних країн світу.

2. Розвиток діалогу між державою та громадянським суспільством (громадянський діалог) має на меті підвищити довіру між владою і соціумом, що, зі свого боку, є запорукою встановлення між ними продуктивних форм комунікації та взаємодії. Міжсекторальна взаємодія між державним та громадянським секторами у питаннях національно-патріотичного виховання успішно налагоджується. Цей так званий громадянський діалог відбувається передусім за допомогою процесуальних та конкурсних механізмів співпраці та партнерства як на національному, так і на регіональному рівнях. Нині є необхідність проведення системних, моніторингових соціологічних досліджень задля отримання достовірної інформації щодо розвитку цієї сфери, впливу на неї сьогоденних тих чи інших обставин.

Дотримання в подальшому таких принципів, як пріоритет співробітництва та спільних інтересів, вільної циркуляції інформації, дозволять цьому процесу

розвиватись більшуспішно. А також систематичне використання науково-методичного супроводу цього процесу допоможе вчасно виявляти проблемні моменти та спрямовувати зусилля на здійснення заходів профілактичного та оперативного характеру щодо їх вирішення.

Потрапляння України у ситуацію збройної агресії у 2014 р. та анексії Криму засвідчило, що наше суспільство без достатньої внутрішньої інтеграції та стійкості не здатне відповісти, зокрема, як на цей виклик, так і на інші суголосні виклики сучасного глобалізованого світу загалом. Адже саме розвинена національна свідомість виступає вагомим соціально-психологічним чинником державотворення. У зв'язку з цим національно-патріотичне виховання як один із пріоритетних напрямів діяльності держави та суспільства щодо розвитку національної свідомості набуває особливої значущості та потребує постійного вдосконалення. Зокрема, йдеться про налагодження взаємодії між владою та організаціями громадянського суспільства, формування широкої громадської підтримки процесів національно-патріотичного виховання. Наявність такого громадянського діалогу є необхідною умовою розвитку цієї сфери, стабілізації суспільних відносин.

З. Дж. Байден у зовнішньополітичній площині виступає в першу чергу за відновлення добросусідських політичних та економічних відносин з країнами Європейського Союзу. Він не є прихильником введення мит на різні європейські товари, як це робив Трамп, відтак торгівельна війна між США та країнами ЕС буде припинена. Дж. Байден також виступає за тісну взаємодію й дружні стосунки з Великобританією, хоча й зазначає, що інтереси Північної Ірландії також повинні бути враховані, а також іншими союзниками й партнерами по всьому світу в контексті досягнення важливих пріоритетів. А це передбачає збереження потужного та єдиного підходу на підтримки народу України.

Стовпом зовнішньої політики Америки є сила альянсів, і Франція – найдавніший союзник США. Якщо подивитеся на те, що відбувається в Україні, в Індо-Тихоокеанському регіоні, на напруженість у відносинах із Китаєм, Франція дійсно перебуває в центрі всіх цих речей, зауважував речник Білого Дому Джон Кірбі. Щодо ситуації на Близькому Сході, то Байден проводить політику стратегічного партнерства з Ізраїлем, проте він також буде налагоджувати діалог з арабськими країнами, відносини з якими значно погіршилися в період правління Трампа, який активно підтримав перенесення столиці Ізраїлю в Єрусалим, що обурило весь мусульманський світ. Дж. Байден також виступає за поліпшення відносин з Об'єднаними Арабським Еміратами та іншими союзниками в арабському світі. Проте в США є й опоненти, які посилюють свою присутність у світі, зокрема Китай, який активно претендує на світове лідерство і проводить досить жорстку політику щодо Сінгапуру та Тайваню. Зокрема він не визнає самостійність Тайваню. США є не вигідним посилення Китаю, відтак Дж. Байден неодноразово заявляв, що буде підтримувати Тайвань. Слід зазначити, що за часів адміністрації Трампа Тайваню було продано зброю на суму близько 15 млрд доларів.

Відтак в даному випадку Дж. Байден продовжує політику Д. Трампа щодо Тайваню. В Південній Азії Дж. Байден виступає за поліпшення відносин з Індією, яка є важливим стратегічним гравцем в даному регіоні і грає роль певної противаги Китаю. США намагається також підтримувати ефективні дипломатичні відносини і з Пакистаном, який перебуває в досить напружених відносинах з Індією. США виступає за нормалізацію відносин між цими двома країнами, особливо з огляду на те, що вони обидві є ядерними і в разі ескалації конфлікту може бути використана ядерна зброя, що призведе до жахливих наслідків не тільки для регіону а й для світу. Щодо іншого свого опонента – Ірану, то США виступає за відновлення переговорів з останнім щодо ядерних питань.

4. Нині відбувається трансформація світової політичної системи, відтак роль одних держав і регіонів посилюється, а інших послаблюється. Так, сьогодні значно активізуються впливи азійських країн, зокрема Китаю, який претендує на лідерські позиції у світі. Найімовірніше, в найближчі 20 років економічними світовими лідерами стануть КНР (далі – Китай) та деякі інші країни, що успішно розвиваються (Індія, Бразилія та інші), унаслідок перш за все демографічних причин, які сформують новий економічний ландшафт і зосередять у своїх руках практично все промислове виробництво та значну частину сфери послуг. При цьому США збережуть лідерство у виробництві нових технологій, залишаться країною передового бізнесу та всесвітнім центром ринку капіталів.

Щодо китайсько-українських відносин, то Китай завжди дотримувався принципів добросусідських та взаємовигідних відносин з Україною. Сьогодні Китай входить у десятку країн – найбільших торговельних партнерів України. Найбільше Україна експортує в Китай продовольство. Тому коли Росія здійснила напад на Україну, Китай зайняв нейтральну позицію, заявивши про те, що він підтримує суверенітет і територіальну цілісність України, але розуміє також і Росію, яка хоче безпекових гарантій нерозширення НАТО. І хоча Китай деякий час декларував себе союзником Росії і сьогодні формально також не засуджує агресії Росії проти України, проте збройне протистояння між Україною та Росією негативно впливає також і на Китай. Так, внаслідок воєнних дій посівна кампанія в Україні перебуває під загрозою, відтак Китай може не отримати значної частини аграрної продукції. Китай також не хоче підпадати під санкції США та Європейського Союзу, оскільки він продовжує торгувати з Росією, а США та Євросоюз забороняють експорт в Росію високотехнологічної продукції навіть з боку третіх сторін, тому якщо Китай буде продовжувати це робити й надалі, то підпаде під санкції західного світу. Хоча, найімовірніше, в геополітичному плані Китай використав Росію, щоб відслідкувати реакцію Заходу на напад на Україну. Якби провідні західні країни не консолідувалися і не наклали потужні економічні санкції на Росію, Китай, мабуть, розглядав би можливість нападу на Тайвань. Але після невдачі Росії в Україні Китай вже остерігається від можливого нападу на Тайвань. Крім того, Китай занепокоєний тим, що США та Європейський Союз дуже швидко консолідувалися у протидії російській агресії проти України, а Китаю вигідна поліцентричність, щоб ключові центри сили були роз’єднані і кожен грав тільки за себе, тоді Китай поступово б посилював свої позиції. А

об’єднання Заходу, навіть ситуативне, йому невигідне, тому, швидше за все, Китай не буде відкрито підтримувати Росію. Можливо, Китаю навіть вигідна слабка Росія, оскільки в цьому випадку він просто перетворить її на свій сировинний придаток і ринок збуту своїх товарів. Тому Сі Цзіньпін й підтримав імперські прагнення В. Путіна, запевнивши його у своїй підтримці, підштовхнувши до злочинної агресії проти України, а насправді лише реалізуючи свої далекоглядні плани щодо послаблення Росії і привласнення її ресурсів

5. Домінуючим трендом міжнародно-політичного життя в XXI ст. стають процеси глобалізації в поєднанні з посиленням регіоналізації, коли ті чи інші регіони значно активізуються, збільшуючи свій політичний і економічний потенціал. На думку У. Бека та інших дослідників-глобалістів, сьогодні в умовах посилення глобалізації та регіоналізації відбувається трансформація світової політичної системи, яка спричинена зростанням ролі міжнаціональних і наднаціональних об’єднань і зменшенням значення національної держави. Відтак глобальні актори (під якими розуміють транснаціональні організації, інші глобальні економічні утворення, глобальна культура або різні ідеології глобалізації) стають настільки сильними, що ставиться під питання подальше існування окремих національних держав. Це є проявами політичної глобалізації.

Параметри політичної глобалізації визначаються кризою потенціалу окремих держав, зростанням проблем планетарного масштабу, виникненням нової політичної культури, що характеризується поширенням і сприйняттям загальносвітових цінностей та інтересів. Основними умовами і рушійними силами даного процесу є активна діяльність ТНК, поширення в планетарному маштабі інформаційних і телекомунікаційних мереж, транснаціоналізація злочинності, зростаюча кількість і інтенсивність міграційних потоків тощо.

В умовах посилення глобалізації відбувається трансформація геополітичної конфігурації світу. Баланс сил в світі постійно змінюється, відбувається перерозподіл сфер впливу світових ключових гравців, вплив Азії, особливо Китаю останнім часом посилюється, США та Євросоюз дещо послабили свої позиції. Так країни Євросоюзу вирішують свої внутрішні проблеми (зовнішня міграція, ісламізація, відцентрові тенденції (відокремлення Англії, прагнення Каталонії до незалежності)). В Європі посилюються протиріччя між центром і периферією.

Корейський півострів, оточений світовими наддержавами, які ведуть боротьбу за міжнародний порядок з користю для своєї країни, грає роль геополітичного моста. На Корейському півострові все ще зберігається міжнародний порядок, успадкований з часів «холодної війни». Корея, яка розташована на північно-східному краю Євразії, знаходиться під постійним впливом континентальних сил Китаю і Росії, а також морських держав – Японії та США. В умовах, коли важко очікувати переважання могутності держави над сусідніми державами, розробка та втілення власної зовнішньої політики багато в чому визначається зовнішньою політикою і державними інтересами наддержав.

Корейська проблема непроста. Цей вузол не може бути розрубаний мечем, тобто він не може бути вирішений військовим шляхом. Іншими словами, корейська проблема має складний багатоетапний характер і її вирішення можливе

лише шляхом послідовної, поетапної реалізації міжкорейських і міжнародних угод, а також вимагає максимальної участі інших країн та міжнародного співробітництва. При цьому необхідно врахувати довгострокове співіснування двох корейських держав, які є повноправними членами ООН. Однією з головних перешкод до вирішення корейської проблеми, на думку Богатурова А. Д., є ракетно-ядерна загроза Північної Кореї.

Міжнародні відносини виходять з жорстокої реальності, в якій кожна країна захищає свої національні інтереси сильніше, ніж будь-які інші. Зокрема, актуальним для Кореї є прагнення до того, щоб краще зберегти свої інтереси.

Північна Корея знаходиться на межі розпаду системи в зв'язку з наступними зовнішніми факторами: розпад СРСР і Східної Європи, встановлення дипломатичних відносин між Республікою Корея і Китаєм, дислокація американських військ в Південній Кореї, список країн, включених в «вісь зла», «звіт щодо ядерного становища», в якому Північна Корея як умовний ворог визнана об'єктом ядерного удару, затвердження стратегії превентивного удару тощо. Крім того, необхідно врахувати чинники економічного порядку.

Північно-Східна Азія є життєво важливим регіоном з точки зору національних інтересів багатьох провідних країн світу. Тут особливо тісно переплетені стратегічні інтереси США, Японії, Китаю, Россії, Корейської Народно-Демократичної Республіки і Республіки Корея. Тому не дивно, що інтеграційні процеси, які відбуваються в цьому регіоні, активно впливають на формування глобального політичного і економічного порядку. Республіка Корея з давніх пір активно підтримує курс, спрямований на створення співдружності країн Північно-Східної Азії. Навіть КНДР розуміє, що без інтеграційних процесів неможливий подальший прогрес країни.

Країни, що входять до Північно-Східної Азії, – перш за все, Китайська Народна Республіка, Російська Федерація, Корейська Народно-Демократична Республіка, Республіка Корея, Японія і Тайвань – все більше і більше усвідомлюють необхідність створення співдружності країн регіону в області безпеки, економіки, культури і захисту навколишнього середовища.

Не маючи чіткої стратегії об'єднання, Республіка Корея розривалася між політикою «сонячного променя» і «тиску». Якщо аналізувати політику останніх президентів Південної Кореї по відношенню до Північної Кореї, то вона спрямована на досягнення взаємної довіри на основі міцного, стабільного миру, яка є базисом для мирного возз'єднання країни.

Однак і сьогодні возз'єднання країни найближчим часом є нереальним в зв'язку з наявністю певних внутрішніх чинників. Серед них можна назвати наступні: усвідомлення історичної цілісності нації вступає в конфлікт з прагненням обох сторін зберегти власні досягнення, суверенітет і становить головне протиріччя корейської дійсності. Обидві Кореї декларують свою прихильність ідеї національної єдності і кожна сторона висунула ряд концепцій щодо об'єднання країни. Але сучасні теоретичні розробки Півночі і Півдня, що ведуться незалежно одна від одної паралельно, пропонують той режим взаємин, який найбільш повно відповідає поточним інтересам сторін. Таким чином,

ситуація визначається збалансованістю двох імперативів врегулювання: по-перше, об'єднання повинно бути здійснено корейськими сторонами самостійно; по-друге, оскільки утворення єдиної корейської державності пов'язано з формуванням нової політичної, економічної та оборонної структур в прилеглому регіоні, участь в процесі об'єднання зовнішніх зацікавлених сторін є неминучим. Такими країнами в першу чергу є Китай, США і в меншій мірі Японія і Росія. Отже, роль зовнішніх геополітичних гравців у вирішенні корейської проблеми є значною і в умовах трансформації світової політичної системи, посиленні боротьби за світове лідерство, вона тільки зростає.

Всі процеси, що відбуваються по денуклеаризації Північної Кореї, – це лише початок великих змін в разі вдалого продовження, тому і сьогодні тривають зустрічі задля пошуку безпрограшного рішення для всіх сторін і консультації між Китаєм і Північною Кореєю, РК і Японією, США і Японією, Росією і КНДР, Росією і Китаєм. У цих переговорах кожна країна прагне реалізувати свої національні інтереси.

6. Сьогодні для українського громадянина, як і спільноти в цілому, ідеї Г. Сковороди не втратили значимості. Думки українського філософа про божественну гармонію природи співзвучні з усією філософською традицією, яка існувала в європейській культурі. Україна намагається увійти до європейського культурного простору на правах рівноправного партнера та достойного члена європейської культурної спільноти. Прагнення це є цілком зрозумілим, оскільки очевидно, що розвиток і продуктивне існування Української держави неможливі поза європейською цивілізацією. Разом з тим входження в європейський культурний простір потребує вирішення цілого ряду проблем, серед яких особливе місце займають гуманітарні. Їх розв’язання здійснюється через розширення горизонту людинознавчих пошуків, завдяки чому відбувається подальший розвиток демократії як засадничого принципу буття європейської спільноти. Запровадження заснованого на багатому європейському та вітчизняному духовному досвіді філософсько-антропологічного підходу до різних сфер соціального життя відкриває можливості не лише для розширення меж гуманітарного пізнання, але й корегує трансформаційні процеси, що відбуваються у різних сферах життя нашого суспільства. Процес входження до європейського культурного дому надає особливої актуальності питанню про ціннісні пріоритети, які повинні закладатися у душі носіїв нашої культури. Відповідно, актуалізується й питання про специфіку сучасної європейської духовності та місце антропологічної складової серед пріоритетів європейського стилю життя. Отже, відзначаючи у цьому буремному в історії сучасної України 2022 р. 300-річчя видатного українського філософа Григорія Сковороди, варто наголосити на утвердженні українською нацією на практиці його ідей справедливості, свободи, людської гідності.

Роздуми про людину у Г. Сковороди невід’ємні від роздумів про свободу особистості, її право на вибір власного життєвого шляху та слідування ним. Знамените сковородинівське «світ ловив мене, та не впіймав» сьогодні можна

цілком обґрунтовано розглядати як здійснення справедливості щодо себе самого, повагу до власних талантів, переконань і прагнень.

Чимало філософських ідей увійшло до кола української культури завдяки у тому числі і творчим розмислам Г. Сковороди. Це і питання особистісної свободи, людського щастя, справжньої дружби, божественної істини, істини– добра–краси, зовнішньої та внутрішньої людини, сродної праці тощо. Непересічне місце у філософських роздумах Григорія Сковороди займала й ідея справедливості. Проте і для сучасного українського суспільства ідеї справедливості належать до списку найактуальніших як філософсько-світоглядних концептів, так і практичних проблем, доказом чого є, наприклад, Революція Гідності, яка й була спрямована, зокрема, на відновлення принципів справедливості в українському соціумі. Не кажучи вже про нинішню народно-визвольну війну проти російських фашистів, яка підняла на спротив фактично всіх свідомих громадян сучасної України.

Взагалі ж є усталеною думка, що в менталітеті українців потреба й відчуття справедливості/несправедливості віддавна займають особливе місце, активно впливаючи на характер та історичну долю народу. І в цьому плані вітчизняна культура співзвучна європейській, де ідея справедливості віддавна також займала особливе місце, у тому числі й у філософських роздумах видатних мислителів.

7. Процеси глобалізації актуалізували значення міст на світовій арені, оскільки на їх території зосереджені людські, фінансові та інформаційні потоки, що призводить до зростання та зміни їх структурних характеристик. Ці процеси є незворотними і водночас розширюють культурне розмаїття міст за рахунок мігрантів. Все це загострює питання про їхній вплив на консолідацію міської спільноти та взаємодію культур у міському середовищі. Очікування глобалістів, що політична чи громадянська ідентичність витіснить етнічну чи релігійну ідентичність, виявилися неправдивими. Фактично етнічні спільноти претендують на визнання та повагу до своєї культурної ідентичності, а також до певного соціального статусу своєї групи. Це створює нові форми взаємодії між етносами та представниками титульної нації. Вони потребують ретельного вивчення для вироблення ефективної політики не лише на рівні держави, а й на рівні місцевого самоврядування. Адже основну роботу із задоволення потреб та узгодження інтересів громадян виконують насамперед муніципальні органи влади за рахунок місцевих ресурсів. Звідси виникає проблема якості муніципального управління культурним розмаїттям, що передбачало управління взаємовідносинами між різними етнічними, релігійними, соціальними спільнотами всередині міської громади. Існуючі наукові дослідження щодо вдосконалення державного та місцевого самоврядування зосереджені на соціально-правових, а не на культурних аспектах. Тому існує реальна потреба у соціологічному дослідженні якості муніципального управління етнокультурним різноманіттям із застосуванням нових методів партиципаторного підходу, які б враховували самовизначення, права та свободи жителів міської громади.

8. Сутність та елементи політичної та національної безпеки України. Процес демократичного переходу в Україні призвів до зміни підходів до розуміння сутності національної безпеки та практики її забезпечення. Нині ціннісно-

орієнтований підхід відіграє значну роль у науковій думці і на законодавчому рівні. Демократичні зміни у сфері безпеки та оборони сектора не були завершені і остаточно реалізовані в процесі реалізації політики національної безпеки. Проблеми економічного та ідеологічного характеру, неготовність суспільства до системних перетворень, поляризація політичних акторів щодо пріоритетів внутрішньої та зовнішньої політики часто є перешкодою для демократичного переходу у сфері національної безпеки.

Теорія національної безпеки пройшла досить тривалий час розвиток, і розуміння сутності безпеки було відображено в певних підходах до практики її забезпечення. Розуміння сутності безпеки та вибір засобів її забезпечення методів нерозривно пов'язана з практичною політикою, домін цінності в суспільстві та тип політичного режиму. Україна перебувала в процесі змін своєї політичної системи з моменту відновлення її незалежності після розпаду СРСР. А ці зміни ні завжди були демократичними. Відступ від тоталітарної й пізніше авторитарної радянської політичної системи не означало для України остаточне затвердження принципів демократії, зокрема щодо підходів забезпечення національної безпеки.

Демократичні трансформації періоду 2005–2009 рр. змінилися політикою авторитарного режиму екс-президента В. Януковича. Внаслідок Революції Гідності 2014 р., під час які силовики застосували силу зброї проти мирних жителів, відновився процес демократичного переходу – перехід від авторитарної до демократичної форми правління, що супроводжується відповідними інституційніми змінами. Це знайшло відображення у зміні в структурі сектору безпеки і оборони України, а також у нормативно-правовому забезпеченні національної безпеки.

Процес демократичних перетворень в Україні спричинив зміни підходів до розуміння сутності національної безпеки та практики її забезпечення. Сьогодні в науковій думці і в законодавчій ціннісно-орієнтаційній діяльності значну роль відіграє підхід, заснований на необхідності захищати демократичні цінності, які є основою для формування та реалізації національних інтересів.

Україна перейшла від військової організації національної системи безпеки до галузевого підходу організації. В структуру та функції сектору безпеки та оборони входять визначені громадяни та громадські організації Водночас Держбюро Розслідування та Національне антикорупційне бюро Україна з нього виключена. Це викликано незалежністю цих правоохоронних органів.

Демократичні зміни в секторі безпеки і оборони не завершено і остаточно не реалізовано в процесі здійснення політики національної безпеки. Проблеми економічного та ідеологічного характеру, небажання суспільства до системної трансформації, поляризації політичних акторів щодо пріоритетів внутрішньої та зовнішньої політики часто є перешкодою для демократичного переходу у сфері національної безпеки. Крім того, залишки гібридного типу політичної системи, що характеризується корупцією, кумівством і випадки використання авторитарних, неформальних практик у публічному просторі адміністрації, зберігаються. Принаймні успішне завершення демократичного переходу у сфері

національної безпеки неможливе без демократизації системи зв’язків з громадськістю.

На конституційному рівні національний охоронно-правовий супровід, державні зміни достатні для забезпечення національної безпеки. В той же час, як показують досвід і практика деяких установ ООН, необхідно терміново внести зміни до Статуту ООН, щоб дозволити Генеральній Асамблеї ООН 2/3 складу подолати право вето будь-якого постійного члена Ради безпеки ООН. У випадку, коли міжнародний суд встановить акт агресії будь-якого постійного члена Ради Безпеки ООН по відношенню до іншої країни, під час голосування щодо відповіді на акт агресії держава-агресор повинна бути позбавлена права голосу. Це викликано тим, що нинішня ситуація дозволяє майже безкарно, з точки зору міжнародного права, постійнм членам Ради Безпеки ООН здійснювати акти агресії проти інших країн, а потім накладати вето на будь-які рішення з цього питання в Раді Безпеки ООН.

Також законодавчий рівень правового забезпечення національної безпеки потребує вдосконалення, насамперед, щодо необхідності узгодження норми законів з вимогами статей Конституції України, уточнення формулювання основних понять та більш чітко структурувати таке законодавство.

Підзаконний рівень правового забезпечення національної безпеки має бути оптимізований відповідно сучасних реалій військового стану. Стратегія національної безпеки та ін. Стратегії, прийняті на його основі, повинні містити конкретику цілі, кількісні та якісні показники того періоду, протягом якого ці цілі мають бути досягнуті.

Активне та сильне громадянське суспільство може і повинно брати участь у процесі захисту та реалізації національних цінностей і національних інтересів, тому є важливим фактором забезпечення безпеки демократичних країн. Це твердження є особливо актуальним у контексті нових гібридних загроз, з якими стикається Україна.

9. У центрі уваги фахівців з політичної соціалізації зазвичай є зміст політичних орієнтацій, джерела, через які ці орієнтації викладаються, а також дуже специфічне навчання процеси. Однак до останнього часу цьому приділялося порівняно мало уваги приділено дослідженню ролі ЗМІ в політичній соціалізації.

Однією з причин цього є занадто вузьке бачення «політичного» і, відповідно, вузьке бачення «влади». У свою чергу це видалено з поля зору одне з найважливіших джерел політична інформація телебачення розважально-політична новини, які за звичайних обставин не розглядалися предмет аналізу.

ЗМІ в сучасному суспільстві відповідають за формування індивідуального смислового образу «реального світу», який є створений на основі інформації, отриманої споживачем. У зв'язку з цим посилюється інформаційна функція в медіа, яка має вагоме має значення. По-перше, уточнюють повідомлення ЗМІ як спосіб подання предмета чи факту. За вибором способу предмета ЗМІ можуть сильно відрізнятися у його сприйнятті одержувачем інформації. По-друге, новина висвітлює окремі моменти і таким чином організовує цілеспрямовану діяльність, відсікаючи те, що не має значення. Таким чином, повідомлення надає значення до

певних фрагментів, заперечуючи шляхом відбору значення інших. Так формується смислова сфера життя, в якій важливе виділяється, а неважливе ігнорується. ЗМІ організовують семантичний простір світу, який розташований за межами особистого досвіду індивіда, створюючи предметно-подієві рамки за межами спілування індивіда реальний досвід. Є два різні підходи до визначення ролі та її оцінки політичної соціалізації актора; обидва мають недоліки та підкреслюють проблеми які сьогодні існують у сфері взаємодії громадськості та ЗМІ.

10. Соціально-політичні трансформації в сучасному світі потребують інтелектуально-кадрових ресурсів, що забезпечують лідерство у різних сферах суспільногожиття. Здійснивши аналіз моделей інтелектуально-кадрового лідерства у сфері національної безпеки доходимо висновків. По-перше, зростання ролі американських аналітичнихцентрів у сфері зовнішньої політики та політики національної безпеки є наслідком посилення в ролі Сполучених Штатів на міжнародній арені у другій половині ХХ ст. Сучасні американські аналітичні центри допомагають готувати національну управлінську еліту, формувати майбутню міжнародну політику, взаємодіяти з Конгресом, залучати до політичної діяльностілідерів найрізноманітніших професій і здійснювати просвіту серед громадськості. Використання аналітичних центрів має велике значення в періоди, коли змінюються політичні лідери, обирається новий Президент і змінюється Адміністрація Білого Дому, а головне відбувається масова ротація керівних кадрів у сфері національної безпеки. По-друге, американська модель інтелектуально-кадрового лідерства у сфері національної безпеки має суттєві відмінності від російської, а позитивний американський досвід в цієї сфері важко імплементувати у російські реалії через відсутність концепту конкуренції та незалежності суб'єктів лідерства від російської влади. По-третє, вітчизняна практика інтелектуально-кадрового забезпечення національної безпеки знаходиться у процесі свого становлення, тому аналіз позитивних зарубіжних моделей такої діяльності є надзвичайно актуальнимдля вивчення управлінського досвіду та його імплементації в практику публічного управління України. По-четверте, російський досвід побудови моделі інтелектуального лідерства у сфері національної безпеки є недемократичним та авторитарним та не може бути ефективним для вітчизняних реалій. Для України зразком такої діяльності може стати саме американський досвід як гармонічне поєднання структури, змісту, форм діяльності аналітичних центрів та їх фінансування.

11. Розробка стратегічних документів держави, що стають основою для розробки та затвердження галузевих програм є однією з ключових умов ефективного функціонування будь-якої системи публічного управління.

Для України в сучасних умовах особливо актуальним є розробка таких документів у сфері національної безпеки, та її складової зовнішньоекономічної безпеки. Досліджується низка взаємопов’язаних стратегічних документів, що були прийняті у сфері національної безпеки протягом останніх років. Зокрема, Стратегія національної безпеки, Стратегія воєнної безпеки, Стратегія

зовнішньоекономічної безпеки, Стратегія економічної безпеки на період до 2025 р. та інші.

Стратегія національної безпеки визначає пріоритети національних інтересів України та забезпечення національної безпеки, цілі та основні напрями державної політики у сфері національної безпеки, основні напрями зовнішньополітичної та внутрішньополітичної діяльності держави для реалізації її національних інтересів та забезпечення національної безпеки.

В Стратегії воєнної безпеки акцентується увага на наступних загрозах національній безпеці України: посиленні боротьби за ресурси, розвиток міждержавної конкуренції із застосуванням політико-дипломатичних, економічних, інформаційних, воєнних і гібридних інструментів, зокрема економічних важелів впливу, приватних військових компаній, регулярних військ.

Метою зовнішньополітичної діяльності України є утвердження України у світі як сильної та авторитетної європейської держави, здатної забезпечити сприятливі зовнішні умови для стійкого розвитку і реалізації свого потенціалу, економіки та українського суспільства. А Стратегія економічної безпеки України визначає шляхи досягнення цілей і реалізації.

Протягом декількох останніх років в законодавчому полі України велася активна робота щодо розробки або удосконалення правових актів, що регулюють питання забезпечення як національної безпеки загалом, так і окремих її складових. Таким чином було прийнято нову Стратегію національної безпеки, розроблено Стратегію воєнної безпеки, вперше в історії України прийнято Стратегію економічної безпеки. Можна впевнено стверджувати, що українська влада взяла курс на змістовне наповнення тих питань, які є основоположними для функціонування держави та забезпечення її суверенітету.

При аналізі вказаних стратегій встановлено, що особлива увага приділяєтьсявідносинам України з РФ, яка в стратегіях визнається головною загрозою національній безпеці України. Тому, більшість задач, які ставила перед собою українська влада в 2020-2021 рр. була пов’язана із проблематикою вирішення збройного конфлікту з РФ. Сучасна система публічного управління України, після 24 лютого 2022 р. до сьогодення ставить перед собою завдання завершенням бойових дій та досягнення перемоги України

12. Сучасний світовий порядок перебуває у стані інтенсивної трансформації, що передбачає перерозподіл важелів і обширу впливу та рівноваг як у розумінні контролю над планетарними ресурсами, глобалізованою фінансово-економічною системою, енергетичною сферою, регуляцією й оволодінням новими високотехнологічними комунікаціями і винаходами тощо, так і у пошуку новітніх гуманітарних основ співжиття на планеті та засадничих конструкцій геополітичних взаємин, формул, моделей і механізмів дієвої міжнародної системи безпеки. Україна, що історично і географічно завжди перебувала на перетині світових геополітичних інтересів, глобальних торговельно-економічних шляхів та цивілізаційних процесів, опинилася й перебуватиме у майбутньому у фокусі кардинальних змін планетарного масштабу

і є однією з ключових точок на євразійському просторі, де перетворюється сучасність і зароджується нове майбуття світових взаємовідносин.

Нажаль гуманістичні принципи розв'язання цивілізаційних криз і вузлових протиріч світового перерозподілу сфер впливів часто поступаються силовим методам, що за сучасних умов набувають тотальних ознак і мають гібридизовану форму. Держава Україна ще з часів відновлення своєї незалежності і суверенітету як суб'єкт міжнародного співтовариства перманентно постійно перебувала на периферії протистояння Заходу і Сходу, Півночі і Півдня й була об'єктом потенційної боротьби між гігантами світової геополітики, проте має усі можливості та підстави стати одним з таких планетарних велетів.

Доконана дійсність вказує на незаперечний висновок – сьогодення і майбуття для України та українського народу полягає не лише у світоглядному протистоянні чи цивілізаційному зіткненні, а також і у безперервній війні (у прихованій «м'якій» чи у відкритій «жорсткій», а здебільшого – у гібридній «комбінованій») за право бути, боротьбою за існування у повному і вражаючому значенні цих понять.

Розуміння подібної конфігурації сьогодення й історичної перспективи мусить пульсувати у кожній уособленій одиниці громадянства зокрема та у суспільній думці народу в цілому: як в площині ірраціонального інстинкту солідарного національного самозбереження, так і на рівні раціонального усвідомлення викликів і загроз планетарної неминучості в контексті державної безпеки, а отже – й в самому сенсі української національної ідеї, в глибинній та обґрунтованій неминучості світової боротьби за першість, за право бути і жити як державний народ, за честь і прерогативу зберегти власну етноісторичну, господарчо-культурну, соціально-політичну та національно-расову самоозначеність*.

Формування політики національної безпеки загалом і, зокрема, в контексті усвідомлення і вироблення солідарної думки щодо поступу народу й держави, в першу чергу, має бути спрямованим на визначення завдань і цілей даної політики, що найбільш повно може бути відображено у стратегії державної безпеки, яка відображала би і втілювала в своїй основі поточні національні інтереси та далекоглядні і всеохоплюючі національні цілі та ідею.

Новітні глобалізаційні процеси на планеті, поширення мультикультуралізму та космополітизму, поряд з агресивною культурно-лінгвістичною та світоглядно-цивілізаційною політикою просування ідеологем «американських цінностей» та концепту «російського світу», висувають перед Україною подвійну загрозу прихованого мовно-культурологічного поглинання (м'якого лінгвоциду) – русифікації та англізації української мови, надто щодо сучасного етапу її розвитку в умовах домінування глобальних інформаційних технологій та світового цифрового павутиння. У цьому контексті нових якісних ознак і змістовності мусить набути національно-патріотичне виховання молоді, сприяння поглибленню історичних знань серед широких кіл населення та створення плідних умов для розквіту національної гуманітарної науки.

Російсько-українська війна, за своїми лаштунками, виходить за рамки двостороннього конфлікту й виявляє у собі виразні ознаки загальної кризи світової системи безпеки, що призведе до ланцюга глобальних змін планетарного значення: зміняться не лише кордони та системи влади в Україні та Росії, закладено початок масштабної трансформації євразійського простору, розпочнеться якісний і територіальний перерозподіл ринків торгівлі та сировини, зазнають змін усталені правила політичного світогляду та взаємовідносин, принципи суспільно-політичної моралі реґенеруються, розпочнеться перегляд основ глобалістичної економіки та системи світової безпеки, світовий порядок базуватиметься на змінених правилах гри й розпочне набувати якісно нової конфігурації. Світ кардинально зміниться і до цих змін його спонукатиме також і російсько-українська війна, її наслідки та уроки.

Питання територіальних зазіхань у XXI ст. й після завершення Другої світової війни, здавалося б, мало вже давно відійти зі сфери поточної політики у галузь історичних досліджень тощо. Проте сучасна дійсність доконано доводить, що проблема «чужої / своєї землі», «збирання земель» чи «теренового реваншу та історичної сатисфакції» й досі є на порядку денному світової системи безпеки…

Попри об'єктивні та суб'єктивні запобіжники різного роду, які реально не дадуть у найближчому часі вступити Україні до складу НАТО (що має залишатися стратегічною метою офіційного Києва), їй конче варто з тактичного огляду вже стати його членом де-факто через геополітичний тунель до квазі-НАТО, що відкривається поточною військово-політичною та економіко-енергетичною ситуацією. Йдеться, зокрема, про започаткування де-юре військово-політичного та енергетично-господарчого союзу (так званої безпекової квадриги) Велика Британія – Польща – Україна – Туреччина, що безумовно матиме перспективу на розширення як у північно-західному напрямі, так і в південно-східному й цілком створить потужний важіль геополітичного впливу та нову вісь безпеки на євро-азійському просторі.

Віднині внутрішня і зовнішня політики вже не будуть відповідати сутності кожного окремого з цих слів, а становитимуть глибинну ДНК державної політики і національної безпеки нового рівня водночас. Епоха територіальних імперій давно згинула, а спроба її завуальованого відродження в неоімперіалістичних шатах зазнала невдачі. Утім глобальна гра у домінування продовжуватиметься на якісно новому рівні новітніх технологій та засобів ведення війн й опановувань, а ті держави та нації, що не усвідомили цих прийдешніх новітніх викликів та загроз чи знехтували квантовим стрибком у власній еволюції, будуть поглинені майбуттям, але не стануть спроможними бути ним самим.

Світові зміни кардинального характеру вже трансформують планетарний порядок і таке перелаштування правил та важелів гри вже є доконаною дійсністю, яка перетворює майбуття людства…

ВИСНОВКИ

Упродовж 2022 р. на першому етапі виконання НДР основна увага в її дослідженні була зосереджена на аналізі історіографічної та джерельної базу вивчення глобальних трендів, окреслено її характерні тенденції; визначені сутнісних рис, етапів, типів, основні методологічні підходи до вичення даної проблематики.

Основні наукові результати:

Вивчення й аналіз особливостей формування геополітичної суб'єктності України в умовах глобальних викликів. Дослідження ключових етапів, чинників та механізмів формування геополітичної суб'єктності. Визначення ключових факторів зовнішньої і внутрішньої політики держави, які впливають на становлення геополітичної суб'єктності України, ролі амбівалентних глобальних трендів у формуванні іміджу країни і геополітичної суб'єктності; виявлення особливості впливу Помаранчевої революції і революції Гідності, а також впливу гібридної війни і військової агресії Росії на формування геополітичної суб'єктності, її динаміку; виокремлення маркерів м'якої та жорсткої сили української держави, їх потенціал і формат залучення до базових стратегій зміцнення геополітичної суб'єктності. Висвітлення взаємозв'язку геополітичної суб'єктності з національною безпекою, її значення для збереження суверенітету та територіальної цілісності держави. Аналіз впливу геополітичної суб'єктності на підвищення міжнародного авторитету української держави. Визначення стратегії формування геополітичної суб'єктності в умовах повномасштабної агресії з боку Російської Федерації. З'ясування основних методологічних підходів і ретроспектива вивчення геополітичної суб'єктності в світовій гуманітаристиці.

Концептуалізація основних глобальних трендів, які мають найбільший вплив на всі практики. Визначено, що вектори трендів як напрямки змін і відповідних тенденцій задають умовну систему координат для модусу соціокультурної трансформації. Обґрунтовується також, що тренди мегарівня– індивідуалізація, віртуалізація, гібридизація культури і гіпермобільність, сукупно детермінують тренди макрорівня, зокрема: підвищення організаційної раціональності, інструментальний активізм та універсалізацію ціннісно-нормативних структур.

Розпочата робота над наступними індивідуальними напрямками дослідження: Філософія суб'єктності держави, нації, країни; Суб'єктність країни як геополітична проблема; Цивілізаційна суб'єктність України; Реальний стан геополітичної суб'єктності сучасної України як держави і нації в умовах війни; Недосуб'єктність (потенційна суб'єктність) України та способи її подолання; Роль еліт у процесі суб'єктивації України; Перспективи України як актора світової історії.

Результати НДР висвітлено у 2-х розділах у колективних зарубіжних монографіях, 2 розділах у колективних українських монографіях, 9 наукових статтях у фахових виданнях України «категорії Б», 5 статтях у матеріалах та

збірниках конференцій, у 9 доповідях на наукових заходах. Опубліковано 17 публікацій у ЗМІ, прочитано 3 лекції-тренінги.

ПРОПОЗИЦІЇ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Владним структурам в Україні необхідно розробити національну комплексну стратегію з визволення загарбаних територій, яка б включала в себе соціально-економічну, гуманітарну, дипломатичну, інформаційну, а також військову складові та мала б кілька можливих прогнозів (як позитивних, так і негативних) розвитку і наслідків майбутніх подій. Зокрема, необхідно і надалі виконувати міжнародні угоди України стосовно впровадження демократичних стандартів у контексті підписання Договору про асоціацією з ЄС, особливо в контексті подолання корупції та покращення матеріального добробуту українців; розробити і прийняти відповідні нормативно-правові документи, спрямовані на реінтеграцію тимчасово окупованих територій (Донбас і Крим); для протидії ідей «руського міра» створити власний національний інформаційний проект «Велика Україна», «Український світ» тощо), спрямований на консолідацію українського суспільства; підготувати і втілити ефективні державні програми щодо інтеграції біженців зі сходу України та Криму в українське суспільство; проводити широку інформаційно-просвітницьку кампанію з популяризації української історії, зокрема історії та культури південно-східних регіонів України, в тому числі й Криму, серед усіх категорій населення.